

Seniorernas värderingar och den nya välfärden

Med den demografiska förändringen, och en allt högre andel äldre i samhället, utmanas välfärdssystemet bland annat av dess kompetensförsörjningssvårigheter och hur pengarna ska räcka till. En stor fråga som sällan diskuteras är hur de nya äldre, eller boomer generationen, ser på saken. De framstår i våra analyser som de svenskaste svenskarna av alla. Resultaten i studien 2023 beskriver dessa seniorer som värderingsmässiga extremer bland extremer när det gäller jämförelser med kulturkartan i den 40-åriga värderingsstudien World Values Survey (WVS).

Svenskarna har i värderingsstudien World Values Survey (WVS) under lång tid betraktats som värderingsmässiga extremer. Den välkända kulturkartan från WVS-studierna, som summerar värderingarna i ett hundratal länder, redovisar några av de frågor som ställs i den omfattande enkäten som används i studien. I kulturkartan vägs och omvandlas dessa frågor till två skalor. En skala som mäter synen på livet från ren överlevnad till självförverkligande, och en skala som går från religiösa värderingar och respekt för auktoriteter till sekulära och rationella värderingar. Svenskarna har en extrem position på båda dessa axlar i kulturkartan.

I kontakt med människor från andra delar av världen är vi svenskar betjänta av att förstå att vi inte alls är "lagom". Vår syn på vad som är rätt och fel kan skilja sig väldigt mycket från andras. Tydligast blir det när man tittar på de frågor i WVS som handlar om tabun, alltså om vad som anses vara helt oacceptabelt i en kultur. Något som är väldigt känsligt att fråga om i ett land kan vara helt odramatiskt i ett annat. I Sverige har vi till exempel inga problem med homosexualitet och sex före äktenskapet, men reagerar starkt på förekomsten av barnaga och hustrumisshandel. I många länder är förhållandet det omvända.

Genom invandringen, och i takt med att våra kontaktytor med människor

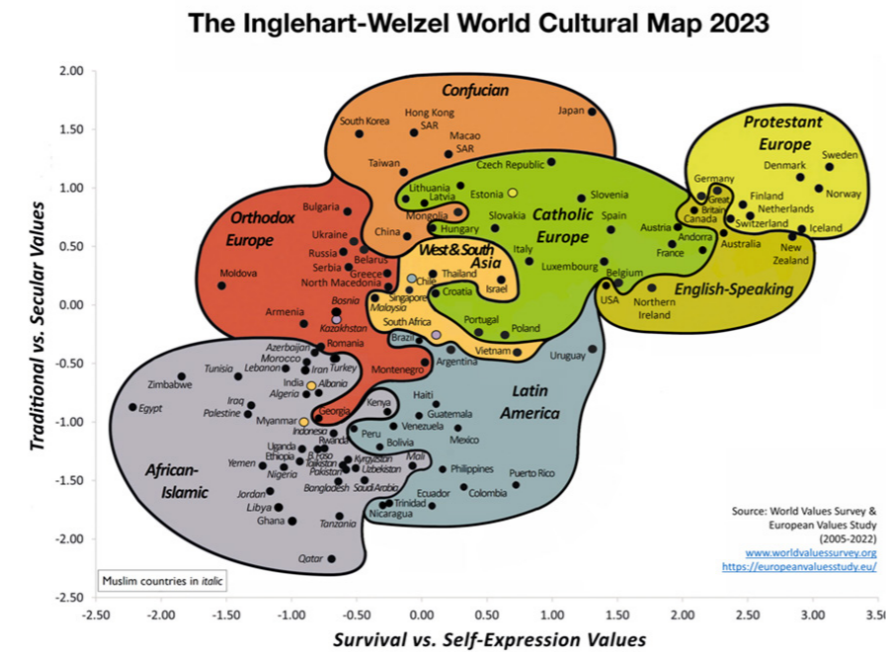

Bild 1. Den välbekanta kulturkartan WVS. Vågrät axel: Mellan överlevnadsvärderingar och frihetliga värderingar. Lodrät axel: Mellan traditionella värderingar och sekulära värderingar.

från andra delar av världen ökar, blir det allt viktigare för oss att förstå varför vi gör som vi gör, och varför andra gör annorlunda. För en bättre förståelse vad det kan innebära i Sverige har det även genomförts specialstudier, med koppling till WVS, i ett antal svenska kommuner. Vad händer med värderingarna bland invandrare då de befunnit sig i Sverige en tid?

Dessa studier kallas Migrant WVS (mWVS). Syftet är att undersöka subjektiva indikatorer för integration. Detta görs huvudsakligen med hjälp av fem frågor som handlar om huruvida man känner sig hemma i Sverige, hur stor samhörighet man känner med Sverige jämfört med ursprungslandet, hur man anser

att det har blivit sedan flytten till Sverige jämfört med förväntningarna, känslan av stolthet över att vara svensk och möjligheten att bestämma över sina liv.

Genom att använda kulturkartan och kombinera den med resultaten från mWVS kan man se hur värderingarna bland migranter från olika länder skiljer sig från värderingarna i Sverige, men även hur de skiljer sig från de värderingar som råder i de länder man kommer ifrån. När de bott i Sverige en tid ändras värderingarna bland migranterna påtagligt när det gäller frihetliga värderingar. Rörelsen från patriarkala värderingar är mycket tydlig. Däremot består de religiösa värderingarna och därmed är av-

Bild 2: Den digitala kompetensen är allt viktigare även för de äldre men är fortfarande ojämnt fördelad bland dem. Den mest välutvecklade hanteringen finns bland de välutbildade vars värderingar innebär högt ställda krav och förväntningar.

ståndet till svenskarnas sekulära värderingar i princip lika stort som mellan ursprungslandet och Sverige. Med ökande andel medarbetare i vård och omsorg som har ett annat kulturellt ursprung kan givetvis sådana skillnader ha betydelse i mötet med de nya äldre svenskarna.

Än så länge utgörs den större delen av de äldre i Sverige av infödda svenskar. Det handlar inte enbart om mötet mellan dem och exempelvis omsorgspersonal med andra värderingar. Det handlar också om seniorernas nya krav och förväntningar präglade av värderingarna. På motsvarande sätt, som i mWVS, gjorde vi i den svenska pionjärseniorstudien våren 2023. Vi inkluderade några frågor i Pionjärsenior 5 som hämtats från WVS och därmed kan värderingsutfallet i den studien jämföras med World Values Survey.

Bland de ofta välutbildade och alltmer it-vana nya äldre (nedan kallade pionjärseniorer) har vi i studien bland annat dragit följande tre slutsatser.

Slutsats 1: Pionjärseniorerna ser sig själva som fria och själv-bestämmande

Svenskar i gemen har en hög grad av självbestämmande, som dock tenderar att avta något med stigande ålder. Pionjärseniorerna bryter dock detta mönster – deras upplevda grad av kontroll över sitt eget liv är lika hög som hos de allra yngsta svarande!

Slutsats 2: För Pionjärseniorerna är autonomi ett centralt värde i livet

Ett av de index som används för att definiera kulturella värden inom WVS-projektet är det så kallade Autonomi-indexet, som utgör en viktig beståndsdel i det som benämns "sekulärt-rationella värderingar". Indexet beräknas utifrån vilka värden som de svarande tycker är viktiga att lära barn, genom den relativa vikt som de lägger på oberoende/självständighet samt uthållighet och beslutsamhet å den ena sidan (hög autonomi), respektive lydnad samt religiös tro å den andra (låg autonomi).

Sverige är ett av de länder i världen som har allra högst genomsnittligt värde på autonomi-indexet. Pionjärseniorernas värde ligger på detta mått till och med högre än Sverigesnittet.

Slutsats 3: Lydnad och auktoritetstro är inget för Pionjärseniorerna

Få svenskar anser att lydnad är ett viktigt värde att lära ut – Pionjärseniorerna minst av alla! Svenskarna är ett av de minst auktoritetstroende folken på jorden, och Pionjärseniorerna är inget undantag.

Pionjärseniorerna – extremer i ett extremt land

I kulturkartan har Sverige länge intagit en extremposition – med ett i globalt perspektiv extremt stort fokus på frihet och autonomi i förhållande till lyd-

nad och auktoritet, samt på självförverkligandevärden i förhållande till överlevnadsvärden. De jämförelser vi gjort pekar på att Pionjärseniorerna, dvs boomer generationen, i flera avseenden sticker ut på dessa dimensioner även i en svensk kontext.

Sammantaget väcker dessa olika värderingsperspektiv givetvis frågor när det gäller framtida vård, omsorg och välfärdstjänster. I vilka avseenden passar seniorernas värderingar med de nya, ofta digitala, välfärdslösningarna och den nya sortens samskapande med vård och omsorg? Och i vilka avseenden handlar det om ett vägspel som kräver betydligt bättre utvecklingsunderlag i exempelvis kommunerna än vad man hittills har arbetat med? Länge har man i politiken flaggat för den dagen då boomer generationen fyller "80". Nu är den här. •

Boomer generationen, även kallad rekordgenerationen, med 12 så talrika årskullar (1942-1953) att de totalt innebar 3 extra årskullar av individer under den tolvårsperioden

Flerårsstudien Pionjärsenior har sedan 2019 genomförts med sex enkätstudier med upp till cirka 11 000 deltagande seniorer per studie i åldern 65-95 år. www.pionjarsenior.se

World Values Survey (WVS) är ett globalt forskningsprojekt som utforskar människors värderingar och övertygelser och hur de förändras över tid. Resultaten från forskningsprojektet citeras ofta för att förklara värderingsskillnader mellan olika kulturer och generationer. Sedan 1981 har det världsomspännande nätverket av samhällsvetare inom WVS under mer än 40 år genomfört representativa nationella undersökningar som en del av WVS i drygt 100 länder.

[www.https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp](http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp)